

Anna Kępińska

Cmentarz żydowski w Wadowicach

Wadowiana : przegląd historyczno-kulturalny 11, 66-86

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA KĘPIŃSKA

CMENTARZ ŻYDOWSKI W WADOWICACH

Tym, co wyróżniało Wadowice spośród innych miast Małopolski był całkowity brak Żydów jako mieszkańców, tak licznych przecież w innych miejscowościach tego regionu, aż do drugiej połowy XIX wieku, a potem gwałtowny rozwój prężnej i mocno zróżnicowanej gminy. Rozwój krótkotrwały i jak wiele innych przejawów życia żydowskiego na ziemiach polskich brutalnie zakończony przez wydarzenia i skutki, jakie przyniosła ze sobą II wojna światowa. Odeszli ludzie, wzniesiona przez nich synagoga przestała istnieć, wysadzona i spalona wraz z wyposażeniem. Obecnie jedynym zachowanym śladem niespełna stuletniej obecności Żydów jest położony poza miastem cmentarz. Tylko on, poza zawodną ludzką pamięcią, jest w stanie przypominać Żydów wadowickich, a nawet pokazać, kim byli, czym się zajmowali, skąd pochodzili i jakim posługiwali się językiem. Kirkut ten, zachowany w imponująco dobrym stanie w porównaniu z innymi żydowskimi cmentarzami w Polsce, oparł się niszczyielskiemu działaniu czasu, środowiska i człowieka. Ten ostatni czynnik jest szczególnie groźny, gdyż deszcz, śnieg i mróz nie powodują zniszczenia tak szybko i na taką skalę jak przewrócenie dobrze zachowanej i niedawno odnawianej macewy. Cmentarz w Wadowicach jest zabytkiem mało znanym, nieumieszczanym nawet na mapach regionu i rzadko wspominanym w literaturze, a z pewnością zasługuje na zauważenie i docenienie, szczególnie przez ludzi zajmujących się materialnymi śladami historii Żydów polskich.

Niniejszy artykuł został napisany na podstawie przeprowadzonej na cmentarzu wadowickim inwentaryzacji, która polegała na sporządzeniu planu kirkutu z uwzględnieniem wszystkich znajdujących się na nim nagrobków, z zaznaczeniem ich stanu zachowania i języka inskrypcji, jak również odpisaniu ze wszystkich dających się jeszcze odczytać epitafiów nazwisk, imion i dat.

Trudno ustalić je wszystkie dokładnie, podobnie jak zawody lub funkcje pełnione w gminie ze względu na niemożność sprawdzenia ich w księgach metrykalnych. Znaczna ich część przechowywana w ratuszu miejskim uległa spaleni podczas wojny, podobnie zniszczone zostały te przechowywane w archiwum miejskim.



W wadowickim Urzędzie Stanu Cywilnego znajdują się jedynie księgi małżeństw z ostatnich lat istnienia gminy. Brak też jakichkolwiek spisów zrobionych przy okazji renowacji cmentarza., która – mimo iż została przeprowadzona bardzo starannie – miała charakter jedynie naprawy powstałych szkód, a nie prac badawczych.

HISTORIA CMENTARZA

Cmentarz wadowickiej gminy żydowskiej powstał stosunkowo późno. Pierwsi zmarli z Wadowic byli chowani na cmentarzu w Zatorze. W roku 1882 gmina zakupiła parcelę położoną tuż przy granicy z Tomicami. Odtąd Żydzi wadowiccy mieli własny cmentarz i tym samym rozwiązali umowę z gminą zatorską. Urządzanie kirkutu trwało kilkanaście lat. Wyrównano teren, a także, już w XX wieku rozszerzono go, dokupując drugą parcelę. Wybudowano Beit Tahara, dom pogrzebowy, (dosłownie „dom oczyszczenia”), w którym znajdowało się także mieszkanie dla dozorczy cmentarza. Następnie cały teren otoczono murem. Wszelkimi pracami związanymi z urządzeniem cmentarza i pochówkami zajmowało się bractwo Chewra Kadisza. Jego długoletnim przewodniczącym był Eliezer Ciechanowski, a w ostatnich latach istnienia gminy do bractwa należeli: Eliezer Bienenstock, Anszil Berger, Jakub Burta,

Chaim Cisner, Tobiasz Einhorn, Ozjasz Gertel, Jehuda Gottlieb, Szmuel Kaufman, Dawid Kluger, Leobel Orbach, Michał Petzenbaum, Mosze Sturm, Menachem Mendel Schoengut, Mosze Ruebner, Bernard Wachsman, Róża Bałamuth, Baila Einhorn, Chawa Grubner, Rywka Goldberg, Jeti Neuhart, Lieba Rapaport¹.

Ustalona przez Radę Wyznaniową opłata pogrzebowa wynosiła pod koniec XIX wieku 100 złotych².

Ze względu na znaczne oddalenie cmentarza od miasta, zwłaszcza przy nie-sprzyjających warunkach atmosferycznych dostęp do niego był znacznie utrudniony. Od głównej ulicy prowadziła do cmentarza wąska, błotnista droga (pozostała taką do dnia dzisiejszego), na której grzął kondukt pogrzebowy. Także znajdujące się od drugiej strony cmentarza stawy często zagrażały jego niżej położonej części, nie tylko podczas powodzi, ale nawet podczas podwyższonego poziomu wody w pobliskiej Skawie. Być może dlatego w dolnej części cmentarza znajdują się tylko dwa groby, a wszystkie pozostałe umiejscowione są w części położonej znacznie wyżej.

Oprócz mieszkańców gminy na cmentarzu wadowickim chowano także żołnierzy żydowskich z garnizonu stacjonującego w Wadowicach. Szczególnie wielu zmarło podczas epidemii tyfusu w czasie I wojny światowej. W przypadku śmierci żołnierza wyznania mojżeszowego obowiązkiem władz wojskowych było powiadomić Chewra Kadisza, której członkowie przychodzili do szpitala wojskowego oddać zmarłemu ostatnią posługę zgodną z jego wyznaniem.

Przed II wojną światową w wyniku porozumienia między zarządami gmin na cmentarzu w Wadowicach grzebano także Żydów zmarłych w Kalwarii Zebrzydowskiej.

Pierwsza ofiarą wojny pochowaną na tym cmentarzu był człowiek, na którym hitlerowcy już nazajutrz po wkroczeniu do miasta wykonali wyrok śmierci pod zarzutem szpiegostwa. Jego tożsamości nie udało się ustalić. Drugim był żołnierz poległy w walkach w Choczni, ekshumowany z cmentarza katolickiego, na którym został mylnie pochowany³. Po utworzeniu getta rodzinom zmarłych w nim osób nie wolno było odprowadzać swoich bliskich na cmentarz, ponieważ znajdował się poza wydzielonym dla Żydów terenem. Pozwolenie opuszczenie getta i zajęcie się pogrzebem miała tylko pewna, ograniczona liczba członków Chewra Kadisza.

1 *Księga pamiątkowa gmin żydowskich Wadowic, Andrychowa, Kalwarii i Myślenic*, red. D. Jakubowicz, Tel Awiw 1968, s. 26

K. Iwańska *Ustrój gminy żydowskiej w Wadowicach w latach 1864–1939* [w:] *Królewskie wolne miasto Wadowice*, s. 101

2 *Statut Izraelickiej Gminy Wyznaniowej w Wadowicach*, paragraf 11, s. 41

3 D. Jakubowicz, op. cit., s.106

Cmentarz przetrwał wojnę bez większych uszkodzeń, ponieważ władze hitlerowskie sprzedały grunt wraz ze znajdującymi się na nim nagrobkami przedsiębiorcy z Monachium. Przybył on pod koniec wojny do Wadowic wraz ze swoim synem. Mając zamiar wywieźć je do Niemiec, robili pomiary i spisy nagrobków, a nawet zaczęli je przewracać. Po wojnie ów przedsiębiorca przysłał list, prosząc w nim dozorczynię cmentarza o pilnowanie jego własności, po którą miał zamiar wrócić⁴.

Po wojnie staraniem ówczesnego przewodniczącego gminy krakowskiej, Meira Jakubowicza rodem z Wadowic, poustawiano poprzewracane nagrobki, wyremontowano mur otaczający cmentarz i budynek, w którym znowu zamieszkał dozorca. Prace opłacił z własnych funduszy Meir Jakubowicz oraz inni spośród Żydów wadowickich, którzy po wojnie zamieszkali w Krakowie.

W roku 1964 Krakowska Kongregacja Żydowska ekshumowała ciała 92 Żydów, zamordowanych w 1943 w Makowie Podhalańskim i pochowanych na podwórzu willi, w której w czasie wojny mieściła się szkoła SS i Gestapo. Po wojnie w budynku urządzono dom wypoczynkowy Zakładów Chemicznych w Oświęcimiu. Ofiary hitlerowców pochowano na cmentarzu wadowickim. Uroczysty pogrzeb odbył się 26 lutego⁵.

Na pomniku ustawionym na ich zbiorowej mogile znajduje się napis w języku hebrajskim i polskim: *„Pamięci Żydów z Wadowic, Cieszyna, Katowic, Żywca, Bielska, Dziedzic, Czechowic, Andrychowa, Kęt, Suchej i Zatora, spędzonych do getta w Wadowicach przez zbirów hitlerowskich i zamordowanych w latach 1942-43 w obozach zagłady w Bełżcu i Oświęcimiu. Mogiła 92 Żydów zamordowanych przez zbirów hitlerowskich w 1943 roku w Makowie Podhalańskim, wśród nich: Godman Jakub i Bernard, Slimmer Fryderyk i Olga oraz syn Szymon lat 4. Kamieniowi powierzamy pamięć ich męki i unicestwienia”*.

W latach 1992–93 z inicjatywy przebywających poza Polską Żydów wadowickich, a zwłaszcza Dawida Jakubowicza, przeprowadzono renowację cmentarza.

UKŁAD PRZESTRZENNY

Na cmentarz wchodzi się przez bramę przejazdową w budynku, w którym po lewej stronie (patrząc od wejścia) znajdowało się dwupokojowe mieszkanie dozorca, obecnie opuszczone, a po prawej pomieszczenie do użytku Chewra Kadisza, używane jako pomieszczenie gospodarcze przez dozorców cmentarza (zamieszkałych przy ul. Tomickiej).

4 D. Jakubowicz, op. cit., s. 27

5 Zawiadomienie o pogrzebie ukazało się: *Dziennik Polski*, 1964, z 25 II.

Teren kirkutu obejmuje obszar o powierzchni ok. 0,5 ha, położony na stoku spadającym dość stromo w stronę stawów, znajdujących się za cmentarzem. Ma kształt zbliżony do prostokąta, ale nieregularny, szczególnie w części wschodniej - od strony stawów mur wygina się łukowato. Z tamtej strony znajdowało się drugie, dzisiaj zamurowane wejście. Mur był poprawiany i odbudowywany, część północna jest wyraźnie nowa.

Wszystkie nagrobki zwrócone są w stronę wschodnią. Wiodąca od bramy wyjściowej ścieżka dzieli cmentarz na dwie części, starszą i nowszą. Najstarsze macewy znajdują się po prawej stronie, tam również jest ich najwięcej. Mężczyzn chowano w osobnych kwaterach, kobiety w osobnych, zwłaszcza w starszej części cmentarza. Układ ten ulegał jednakże zaburzeniu, ponieważ często obok siebie pochowani są członkowie jednej rodziny, bez względu na płeć. W najstarszej kwaterze niektóre z grobów osób spokrewnionych ze sobą są ogrodzone ozdobnymi płotkami lub też po prostu żelaznymi prętami. Nagrobki są tutaj blisko siebie, niektóre płyty stykają się ze sobą bokami, tworzą nieregularne, ale wyraźne rzędy, które dalej, w środkowej części terenu cmentarza ulegają zaburzeniu, a groby umieszczone są w większej odległości od siebie. Od strony ścieżki znajduje się kilka nowszych nagrobków. Po drugiej stronie macew jest o wiele mniej, są też znacznie nowsze – pochodzą z okresu bezpośrednio przed i po II wojnie światowej. Najstarsza część jest zarośnięta krzewami i drzewami, niekiedy utrudniającymi odczytanie, ponieważ kilka drzew wyrosło tuż przed stelami, od strony napisu. Nie bez znaczenia dla dobrego stanu zachowania cmentarza jest fakt, iż drzewa mają przycinane gałęzie, spróchniałe są wycinane, a trawa jest koszona⁶. Wszystkie groby, oprócz wcześniej wspomnianych dwóch, znajdują się w wyżej położonej części cmentarza. Macew jest 566, około 100 jest zatartych, zniszczonych lub przewróconych w sposób uniemożliwiający odczytanie epitafium.

TYPY NAGROBKÓW

Nagrobki wykonane są głównie z różnych odmian piaskowca, marmuru, kwarcytu, czerwonego i czarnego granitu oraz lastryka. Większość to typowe dla tradycji żydowskiej stojące pionowo płyty. Są jednak zróżnicowane zarówno pod względem wielkości – od bardzo małych, mieszczących jedynie kilka niezbędnych linijek tekstu, do wysokich, z rozbudowanym epitafium. Najstarsze to wolnostojące płyty z piaskowca, zakończone półkoliście lub, rzadziej, trójkątnie. Na niektórych napis umieszczony jest na marmurowej płycie. Nowsze, z drugą, dodatkową płytą

6 Wg relacji dozorczeni, staraniem i kosztem gminy krakowskiej.



poziomą nie są już piaskowcowe. Z części wypadły płyty z inskrypcjami – na skutek późniejszego wprawienia połamanych z powrotem w kilku przypadkach zatarto cementem fragment napisu. Niektóre ozdobione są półkolumnami i trójkątnym przyczółkiem. Dwa nagrobki mają kształt ułamanych kolumn (numer 78 i 106⁷). Sporo to graniaste obeliski (na przykład numer 4, 5, 6, 34 do 42, 49 do 51 i inne), z których większość z nich wykonana jest z kwarcytu lub z czarnego marmuru, ze złotym napisem na podstawie lub tablicą z białego marmuru. Oprócz tego na cmentarzu znajduje się jeden, bardzo zniszczony, nagrobek tumbowy z piaskowca (numer 429), kilka wzorowanych stylowo na współczesnych chrześcijańskich (numer 81, 83, 483, 506, 521, 526, 528, 529) albo wyróżniających się niekonwencjonalną architekturą (numery 75, 163). Parę spośród grobów oznaczonych jest tylko niewielką płytą położoną równo z poziomem gruntu (numer 74, 532), z lakoniczną informacją (imię i nazwisko, data, zwrot „Niech jego dusza będzie związana w wieniec życia!"). Najnowsze nagrobki mają kształt typowy dla chrześcijańskich, na tych na ogół, choć nie zawsze, informacje o zmarłym są najbardziej zwięzłe i pozbawione rozbudowanych zwrotów pochwalnych i lamentacji. Niektóre dawne zostały zastąpione, zapewne przez rodziny zmarłych, nowszymi nagrobkami (przykładowo numer 47). Stąd na kilku nowych dawniejsze daty. Szczególnie ciekawie

7 Numery w tekście odpowiadają oznaczeniom na planie cmentarza.



przeprowadzono renowację nagrobka numer 21 – do współczesnego nagrobka przytwierdzono żelaznymi klamrami wcześniejszą piaskowcową płytę (do pionowej części), a zatarty już nieco napis skopiowano, w identycznym układzie graficznym, na płycie poziomej. Spotkać można się także z przypadkami dopisywania członków rodziny, którzy zginęli w czasie wojny albo zmarli na emigracji, jak ma to miejsce w przypadku rodziny Jakubowiczów (macewa numer 11), Thiebergów (numer 47), Ebelów (numer 62), Münzów (numer 74), Bronnerów (numer 92), Landsbergów (numer 521) i innych. Jeden grób – numer 83 - jest symboliczny. Kilka grobów to groby podwójne: męża i żony, braci. Na starszych nagrobkach płyta podzielona jest wówczas na dwie części lub, na nowszych, zmarłe osoby wymienione są kolejno jedna pod drugą. W jednym przypadku we wspólnym grobie pochowani są trzej bracia (numer 516). W paru nie jest zachowana zasada dotycząca czasu tego typu pochówków – zgodnie z przepisem religijnym między śmiercią obu osób nie mógł nastąpić okres dłuższy niż rok (nagrobki numer 48, 101, 111, 518).

Oprócz płyt zniszczonych albo przewróconych niektóre, widocznie już wcześniej złamane, wkopane są w ziemię w sposób uniemożliwiający odczytanie całości napisu, trzy macewy położone są obok muru cmentarza.

Napisy są ryte, na części inskrypcji litery i ozdobniki są malowane na kolor czarny, czerwony i złoty. Wśród ornamentyki występują motywy roślinne, takie jak drzewo (wierzba) czy kwiat (złamana róża), oba symbolizujące przedwcześnie

zgasłe życie, stąd występują na nagrobkach ludzi zmarłych w młodym wieku. Na większości spośród nagrobków kobiecych występuje symbol świecznika (ponieważ zapalenie świec, towarzyszące błogosławieństwu w szabatowy wieczór to przywilej kobiety). Często powtarzają się ręce złożone w geście błogosławieństwa i korona (na jednym oba te symbole są umieszczone razem), oznaczające, iż zmarły wywodził się z rodu kohenów, czyli kapłanów, a także dzban i misa, symbolizujące lewitę oraz gwiazda Dawida. Na jednym (numer 552) wyobrażony jest nóż, świadczący o tym, iż zmarły był mohelem, to znaczy dokonywał rytuału obrzezania, lub szojchetem, rzeźnikiem dokonującym zgodnego z zasadami koszerności uboju zwierząt. Macewy o bogatszej ornamentyce wykonane są na ogół bardzo starannie i na wysokim poziomie artystycznym. Szczególnie wyróżnia się wyobrażenie rąk na nagrobku numer 396, niestety nieczytelnym.

Niektóre, na przykład numery 113, 166, 467, sygnowane są przez kamieniarzy. Wielokrotnie powtarza się nazwisko Wulkana z Bielska (lub Wulkana Bielskiego), a także Gawrona z Wadowic i Hornera z Krakowa.

CHARAKTERYSTYKA INSKRYPCJI

Najliczniejsze są nagrobki z tekstem wyłącznie w języku hebrajskim oraz hebrajsko-niemieckim i hebrajsko-polskim, przy czym w tych przypadkach niemiecki i polski traktowane są jedynie dodatkowo. Zdarzają się jednakże wyjątki: na macewach numer 100 i 112 głównym jest tekst polski, a jedynie podstawowe informacje podane są po hebrajsku w dolnej części napisu. W kilku przypadkach inskrypcja niehebrajska jest bardziej rozbudowana, zawiera epitety opisujące zmarłego lub lamentacje. Najczęściej jednak stanowi tylko powtórzenie literami łańciskimi imienia i nazwiska zmarłego, w przypadku zamężnych kobiet zarówno nazwisko panięskie, jak i po mężu, oraz daty śmierci, ewentualnie wieku. W wersji niemieckiej dodany jest zwrot „Ruhe Sanft” („Odpoczywaj spokojnie”), „Friede Ihrer/Seiner Asche” („Pokój jego/jej prochom”). Na kilku macewach (np. numer 3,4,5 i 6) tekst niemiecki zapisany jest alfabetem hebrajskim. Na innych imię, nazwisko i data zapisane literami łańciskimi znajdują się po przeciwnej stronie płyty niż napis hebrajski.

Data przeliczona jest na rachubę według kalendarza gregoriańskiego, bądź też podane są bez żadnych zmian dzień, miesiąc i rok zgodne z kalendarzem żydowskim.

Na cmentarzu znajdują się tylko dwa nagrobki z napisem wyłącznie w języku niemieckim (numer 364 i 435, częściowo zniszczony).

1. כתר תורה וכתר שם טוב
2. הרבני הישיש זקן ונשיא
3. פנים באמונה עסק כל
4. ימים ממלאכר שמים רחסי
5. מחסירי ארמו"ר בעל רביני
6. חיים חמוכלג מנ"ה
7. אשר ועליג מיללער
8. בהמנוח החסיד מו"ה ישראל
9. יצחל עה"גבש"ט ה'כסלו תרפ"ד

10. תנצב"ה

1. Korona Tory i korona dobrego imienia.
2. Mój mistrz, sędziwy starzec i prezes,
3. sumiennie zajmował się handlem
4. codzienne sprawy pobożnie spełniał.
5. pochodził z chasydów admora Dibrei
6. Chaim, wspaniały nasz nauczyciel, pan
7. Aszer Zelig Miller
8. zmarły chasyd, pobożny nasz nauczyciel, pan prawy
9. odszedł w dobrej starości 8 kisiew 684 (16 XI 1923).
10. Niech jego dusza będzie związana w wieniec życia!

1. פ"ט
2. האה הח שובה
3. טרח
4. גאלד רה
5. בת ר' חנינה
6. אשת ר' שאול
7. גאלד טאן
8. נפטי י"ו אב
9. תרצ"ב

10. תנצב"ה

11. Gustawa
12. z Lewnowskich
13. Goldmanowa
14. zmarła 19. VIII. 1932
15. w [...] roku życia

1. Tu pochowana
 2. niewiasta poważana
 3. pani
 4. Golda
 5. córka pana Haniny
 6. żona pana Saula
 7. Goldman
 8. zmarła 17 aw
 9. 692
- Niech jej dusza będzie związana w wieniec życia!

1. אשה ישרה מטמטע תפארה מ'
2. מלכה פיילר
3. בת החבר ר' טנחום ז"ל הלכה לעולמה
4. לדאבן נפש בניה וקרוביה כזו ימים

5. לקדש טבת חרמ"ג לפ"ק תנצב"ה

6. Hier ruht Frau
7. Malke Feiler
8. geborene Hass gestor
9. ben am 26. Januar 1903
10. im 66. Lebensjahre
11. Ruhe Sanft

1. Niewiasta prawa ze szczepu chwały, pani
2. Malka Feiler,
3. córka uczonego w Torze, pana Menachema, niech jego pamięć będzie błogosławiona! Odeszła do swego świata (do wieczności),
4. zasmucając dusze swoich dzieci i swoich bliskich, 27 dnia
5. świętego tewet 663 według małej rachuby. Niech jej dusza będzie związana w wieniec życia!
6. Tu spoczywa pani
7. Malke Feiler
8. z domu Hass, zmarła
9. 26 stycznia 1903
10. w 66 roku życia.
11. Odpoczywaj Spokojnie!

1. Znak
2. dla duszy męża prawego i bogobojnego
3. zmarłego naszego nauczyciela, pana
4. Szlomo Zalmana
5. Niech jego pamięć będzie błogosławiona! Syn naszego nauczyciela, pana Menachema Mendla
6. Fiszgrund, oby jego światło świeciło nadal!
7. Sześć uczynić nowych odcieni
8. pamięci, aby wzmocnić bogactwo pokory,
9. aby wypełnić przykazania Boga.
10. Jego dzieci po nim gorycz rozpamiętują
11. ponieważ zabrany został do nieba
12. ich ojciec, w dniu 10 elul 669.
13. Niech jego pamięć będzie błogosławiona!
14. Tu spoczywa
15. Salomon Fiszgrund.
16. Zmarł 27 sierpnia 1909
17. w 47 roku życia

1. ציון
2. למשפ אהש ישר ורחם אלהים
3. דמנח מרה
4. שלם ולמן
5. ול בן מנח מעולם מעול
6. פישגונר נ"
7. שש לפעול מעשים דגונים
8. ובר לשער כדונו נענים
9. שקר לעשות מצות האלקים
10. ורעו למחתו מרה נדחים
11. כבי נלקח כדם השומכר
12. אבדום דוקר ביום י' אלול תרס"ט
13. תנצב"ה
14. רדער רודם [Hier ruht]
15. סאלאמאן פישגונר [Salomon Fiszgrund]
16. געשטארבען אום 27 אויגוסט 1909 [gestorben am 27 August 1909]
17. אין 47. לעבענסיאָרע [im 47. Lebensjahre]
18. פרייערע ויינער אשע! [Frie de Seiner Asche!]

3. המנוח מרה
 4. שלום ולנו
 5. ולל בן מנחם מענדל
 6. פישגרונד נ"י
 7. משל לפעול מעשים רגונים
 8. זכר לשעור כדונו נענים
 9. משקר לעשות מצוות האלקים
 10. ודעו למותו מדה נדום
 11. כי נלקח מדום השמחה
 12. אנדרס דיקר ביום י' אלול תרמ"ט
 13. תצנ"ה
 14. דער רודם [Hier rüdt]
 15. סאלאמאן פישגרונד [Salomon Fiszgrund]
 16. געשטארבען אום 27 אויגוסט 1909 [gestorben am 27 August 1909]
 17. אים 47. לעבנסזאהרע [im 47. Lebensjahre]
 18. פרישע זיינער אשע! [Friede Seiner Asche]
1. Znak
 2. dla duszy męża prawego i bogobojnego
 3. zmarłego naszego nauczyciela, pana
 4. Szlomo Zalmana
 5. Niech jego pamięć będzie błogosławiona! Syn naszego nauczyciela, pana Menacherna Mendla
 6. Fiszgrunda, oby jego światło świeciło nadal!
 7. Sześć uczynić nowych odcieni
 8. pamięci, aby wzmocnić bogactwo pokory,
 9. aby wypełnić przykazania Boga.
 10. Jego dzieci po nim gorycz rozpamiętują
 11. ponieważ zabrany został do nieba
 12. ich ojciec, w dniu 10 elul 669.
 13. Niech jego pamięć będzie błogosławiona!
 14. Tu spoczywa
 15. Salomon Fiszgrund.
 16. Zmarł 27 sierpnia 1909
 17. w 47 roku życia
 18. Pokój Jego prochom!

1. פ"ם
 2. (...) יראה ד' היא תהלה
 3. האשה היקרה הצנועה והושרה
 4. מרת בילא ע"ה
 5. בת הרה"ח טוה"ר
 6. ר' אברהם ז"ל
 7. אשת ה"ר טובי איינהארן נ"י שו"ב רפה
 8. ביחה פתחה לעניים לרוחה
 9. (...) אומללים חמכה בכל כחה
 10. למרם עלתה מקום מנוחתה
 11. (...) תמליץ שם בערה צדקתה
12. נפ"ם כש"ם ועש"ק כ"ח תשרי תרצ"ג

1. Tu pochowana
2. [...] bogobojna, szanowana
3. niewiasta droga, cnotliwa i prawa
4. pani Baila, prawa kolumnna
5. córka pobożnego pana, naszego nauczyciela
6. pana Abrahama, niech jego pamięć będzie błogosławiona!
7. Żona pana Tobi Einhorna, oby jego światło świeciło nadal! Tutejszych kontrolerów i rzeźaków mięsa.
8. Jej dom był szeroko otwarty dla ubogich.
9. [...] do nieba się wzniosła w całej swej sile
10. od nieprawości, w miejsce ukojenia
11. [...] zazna tam ognia sprawiedliwości.
12. Zmarła w wigilię świętego szabatu 28 tiszri 493 (1933).

Więcej jest nagrobków z inskrypcją polską – dwadzieścia trzy, w większości pochodzących z lat trzydziestych XX wieku lub już z okresu po II wojnie światowej. W porównaniu z hebrajskim epitafia te są raczej skromne, zawierają znacznie mniej laudacji. Najbardziej lakoniczne są nagrobki numer 255 i 257. Jedyne podane na nich informacje to (kolejno): *Hana Goldman, zmarła w 103 r. życia* i *Hersz Goldman, zmarł w 99 r. życia*. Znajdują się także wyjątki, w przypadku których napis jest bardziej rozbudowany. Na jednym z najstarszych polskojęzycznych, nagrobku kilkuletniej dziewczynki znajduje się cytat z *Trenu VIII* Jana Kochanowskiego (numer 264)⁸.

Na innym opisana jest historia człowieka, który powrócił z emigracji z Casablanki, aby ostatnie lata życia spędzić w Wadowicach i spocząć na tamtejszym cmentarzu (nagrobek numer 452).

Język napisu świadczyć może o wieku macewy. Najstarsze mają na ogół napis wyłącznie hebrajski, najmłodsze – tylko polski, chociaż absolutnie nie jest to regułą.

Ze względu na dużą liczebność nagrobków z napisem hebrajskim można zauważyć pewne schematy tworzenia tych epitafiów. Główną, najczęściej spotykaną formułą początkową jest „Tu pochowany”, „Tu pochowana” (א"י dla mężczyzn i ב"י dla kobiet). Oprócz tej występują też takie jak: „nagrobek męża/niewiasty”, „znak dla duszy”, „korona kapłaństwa i korona dobrego imienia”. Potem następują epitety opisujące zmarłego, jego imię (i nazwisko), imię jego ojca (w przypadku kobiet także męża), data śmierci, zwrot zaczerpnięty z I Księgi Samuela 25,29: „Niech jego dusza będzie związana w wieniec życia!” (w skrócie תנצב"ה). Wiele inskrypcji jest o wiele bardziej rozbudowanych, wzbogaconych cytatami i tekstami literackimi. Liczne są abrewiacje, ligatury, zwłaszcza liter פ, ל, ק w skrócie oznaczającym „według małej rachuby”⁹ oraz liter ל, א w imionach (np. Eliezer) i nazwie miesiąca elul. W epitafiach wzbogaconych dłuższym tekstem literackim zdarza się, iż litery czytane kolejno z góry na dół tworzą imię zmarłego lub też pierwsze litery kolejnych wyrazów składają się na imiona. Tak jest przykładowo na nagrobku numer 3, gdzie w czterowersowym napisie każde z dwóch imion: Szlomo Zalman, powtarza się dwukrotnie.

8 „Pełno nas, a jakoby nikogo nie było
Jedną maluczką duszą tak wiele ubyło” Tekst na nagrobku pisany jest od dołu.

9 Sposób zapisu roku wg kalendarza żydowskiego w celu uproszczenia, polegający na skrótownym zapisie, np. 767 zamiast 5767. Aby przeliczyć datę na rachubę wg kalendarza gregoriańskiego, należy do skróconej daty hebrajskiej (po roku 1240 n.e.) dodać 1240.

Przykładowo podaję przykłady najbardziej typowych dla cmentarza wadowickiego inskrypcji: dwóch hebrajskich, hebrajsko-polskiej i dwóch hebrajsko-niemieckich, z tekstem niemieckim pisanym alfabetem łacińskim oraz transliterowanym na alfabet hebrajski.

Anna Kępińska – doktorantka w Katedrze Judaistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, zamuje się historią Żydów w diasporze europejskiej oraz żydowską kulturą materialną.

BIBLIOGRAFIA







1. M. Bałaban, *Dzieje Żydów w Galicji i w Rzeczypospolitej Krakowskiej 1772–1868*, Lwów [1914]
2. *Królewskie wolne miasto Wadowice. Studia z dziejów i ustroju miasta*, Red. A. Nowakowski. Warszawa 1994
3. J. Michalewicz, *Żydowskie okręgi metrykalne i żydowskie gminy wyznaniowe w Galicji*, Kraków 1995
4. *Sefer zikaron le-kehilot Wadowice, Andrychów, Kalwaria, Myślenice, Sucha*, red. D. Jakubowicz, Tel Awiw 1968
[Przetłumaczona na język polski część dotycząca Wadowic]
5. *Statut Izraelickiej Gminy Wyznaniowej w Wadowicach*, Wadowice 1898


WEJŚCIE



~ 12,5m

Nagrobki w języku:

-  -- hebrajskim
-  -- polskim
-  -- niemieckim
-  -- hebrajskim i niemieckim
-  -- hebrajskim i polskim
-  -- nagrobki zniszczone lub nieczytelne

 - pomnik pamięci Żydów z wadowickiego getta zamordowanych w latach 1942 - 43

516

515



ZAMUROWANE WEJŚCIE

OSOBY POCHOWANE NA CMENTARZU WADOWICKIM

Ze względu na to, że większość imion i nazwisk spisywana była z nagrobków, ich pisownia może odbiegać od swojego autentycznego brzmienia jeżeli napis wykonany był wyłącznie w języku hebrajskim.

Numery odpowiadają oznaczeniom na planie.

1. nieczytelny
2. Cwi Elimelech, zm. 1908
3. Szlomo Zalman Fiszgrund, zm. 1909
4. Meir Huppert, zm. 1901
5. Miriam Huppert, zm. 1896
6. Jakow Huppert, zm. 1903
7. nieczytelny, złamany
8. Fesyl Barber, zm. 1930
9. Sara Cine Klapholc, zm. 1931
10. Chaja Rywka (Helena)¹ Jakubowicz, zm. 1923
11. pamięci Macieja Jakubowicza i jego dzieci zm. W latach 1942-43 oraz Salomona Jakubowicza, zm. 1958 w Caracas
12. Aszer Zelig Miller, zm. 1924
13. Mosze Miller, zm. 1924
14. nieczytelny
15. Rachela Szechnfeld, zm. 1926
16. Chaja Fromt, zm. 1930
17. Rywka Auerbach, zm. 1928
18. Hanach Jehudit Miller, zm. 1933
19. Bila Einhorn, zm. 1933
20. Chaja Cwi, zm. 1920
21. Chaja Jehudit, zm. 1919
22. Saba Szprinca Jarnowska, zm. 1919
23. Reil Bleicherg, zm. 1918
24. Newa Hass, zm. 1914
25. Feigel Hass, zm. 1917
26. Fesyl Bronner, zm. 1918
27. Rawa Hass, zm. 1924
28. nieczytelny, zniszczony
29. Estera Hollender, zm. 1930
30. nieczytelny
31. Izrael... (nagrobek częściowo zniszczony), zm. 1927
32. Jehuda Szlomo, zm. 1916
33. Szmuel Kinimeor, zm. 1914
34. Zeew Wolf Rozenthal, zm. 1905
35. Breindel Rozenthal, zm. 1901
36. Jakow Dow Ber (Bernard) Smulowicz, zm. 1922
37. Icchak Huppert, zm. 1931
38. Reil Huppert, zm. 1901
39. Zeew Wolf Goldberger, zm. 1930
40. Dawid Meir Berger, zm. 1905
41. Etel Thieberger, zm. 1922
42. Dow Sweim, zm. 1925
43. Jehuda Leib (Leopold) Saidenfeld, zm. 1934
44. Jakow (Jakub) Rouchwerger, zm. 1900
45. Ber Dow (Bernhard) Gross, zm. 1902
46. Szmuel Mandelbojm (data nieczytelna)
47. Baruch Thieberg, zm. 1902
48. Abraham Jehuda (Jakub) Goldberg, zm. 1913 i Dina (Wiktoria) Goldberg, zm. 1928
49. Icchak Minc, zm. 1890
50. Sara Minc, zm. 1901
51. Jokebed (Sofie) Minc (Münz), zm. 1902
52. Mosze (Moritz) Minc (Münz), zm. 1906
53. Hana (Ewa) Schiffer, zm. 1910
54. Rywka (Rebeka) Ebel, zm. 1905
55. Keila Richtman, zm. 1905
56. Eliezer Richtman, zm. 1904
57. Leibisz (Leopold) Reich, zm. 1911
58. Beila (Berta) Reich, zm. 1936
59. Lane Rik, zm. 1914
60. Sara Weksler, zm. 1914
61. Roza Perl Ebel, zm. 1917
62. Szlomo (Salomon) Ebel, zm. 1918 oraz tablica upamiętniająca osoby zmarłe w latach 1943-45

1 W przypadku nagrobka dwujęzycznego, w nawiasie imię podane na podstawie tekstu polskiego lub niemieckiego.

-
63. Gitl Gruszow, zm. 1919
 64. Eitl Lipman Klappcholc, zm. 1919
 65. Lea Bergoffen, zm. 1919
 66. Rachela Żarnowski, zm. 1931
 67. Jehuda Klapcholc, zm. 1925
 68. Dow Sibliw, zm. 1930
 69. nieczytelny
 70. Gela Icht Haas, zm. 1924
 71. Jehuda Leibusz Haas, zm. 1922
 72. Abracham Icchak Marek, zm. 1924
 73. Etel Marek, zm. 1926
 74. Ferdynand Münz, dr. Zygmunt
 Graf (brak dat). Pamięci Erwina,
 Ołgi i Heddy Münz, ofiar II wojny
 światowej.
 75. Szymon Münz i Emma Münz, zm.
 1927
 76. Fejga Lew (Franciszka z Gonnerów
 Löwowa), zm. 1925
 77. Gitl Lea (Augusta) Singer, zm. 1930
 78. Hermina Huppertówna, zm. 1923
 79. Dr. Icchak (Ignacy) Korngurt, zm. 1925
 80. Józef Müller, zm. 1927
 Franciszka Müller, zm. 1942
 Aleksander Weber, zm. 1942 w ZSRR
 81. Irena Weber, zm. 1925
 Nomel – Otton Müller
 Helena Müller, Kleinowa
 82. Liba Blima (Babette) Gross, zm. 1920
 83. Pamięci Maksa Webera poległego
 w 1925
 84. Szmuel Meir (Samuel Majer) Leibel,
 zm. 1927
 85. Malka (Amalia) Goldman, zm. 1933
 86. Johanan Kleinman, zm. 1941
 87. Cwi Lojber, zm. 1926
 88. Mordechaj Jehuda Leib Wiener, zm. 1922
 89. Chajm (Henryk) Haberman, zm. 1932
 90. Chajm Kühnreich, zm. 1930
 91. zniszczony
 92. Josef Bronner, zm. 1936
 93. nieczytelny
 94. Jenta Bibelmann
 95. Sara, zm. 1922
 96. Menachem Mendel Szechnhut, zm. 1922
 97. Symeon Natawitz, zm. 1921
 98. Freidel (?) (słabo czytelny)
 99. Szlum Rikch, zm. 1924
 100. Daniel Szarf, zm. 1920
 101. Malka (Berta) z Weksbergów Ruff, zm.
 1932 i Josef Erich (Józef) Ruff, zm. 1921
 102. Israel Huppert, zm. 1917
 103. Salomea z Glasnerów Klugerowa,
 zm. 1919
 104. Zachariasz Kluger, zm. 1937
 105. Jakow (Jakub) Reich, zm. 1895
 106. Edda z Goldmanów Lewingerowa
 107. Adolf Goldman, zm. 1924
 108. Abraham... reszta napisu nieczytelna
 109. Mosze Aron Haas, zm. 1919
 110. Dow Berisz Trammer, zm. 1930
 111. Adolf Thieberger, zm. 1917
 Regina Thieberger, zm. 1939
 112. Marek Landsberg, zm. 1920
 113. Józef Zimmerspitz, zm. 1926
 114. Szlomo Icchak (Salo) Nesselroth, zm.
 1922
 115. Dow Berisz Szengut, zm. 1919
 116. Mosze Chaim Geminder, zm. 1919
 117. Szmuel Zanwil Walc, zm. 1923
 118. Icchak Miller, zm. 1920
 119. Jehuda Leibusz Lieberfreind
 120. Szlomo (Salomon) Rick, zm. 1918
 121. Jehuda (Juda) Schanzer, zm. 1916
 122. Icchak (Isaak) Raber, zm. 1915
 123. Szlomo... zniszczony
 124. Jakow Mordechaj Waksman
 125. Jechosze Mosze Lostgarten, zm. 1914
 126. Mordechaj Lostgarten, zm. 1915
 127. Menachem Mendel Lostgarten, zm. 1929
 128. Johann Zeew Wolf Klapcholc, zm. 1929
 129. Miriam (Marie) Goldberger, zm. 1914
 130. Aaron Goldberger
 131. nieczytelny
 132. Simon Offner
 133. Lea (Leonore) Offner
 134. Szmuel (Samuel) Offner, zm. 1914
 135. Bila Bronner, zm. 1928
 136. Toiba Zilbiner, zm. 1925
 137. Miriam ... nagrobek ułamany
 138. Icchak Aaron Bronner
 139. Mosze Eliezer

140. Arie Leibusz Szarch
 141. Reizl
 142. zniszczony
 143. Golda Cerl
 144. nieczytelny
 145. Eziel Bergoffen, zm. 1933
 146. Nach Szeinreich, zm. 1936
 147. Jakow Kafil (?), zm. 1930
 148. Aaron Farszer, zm. 1933
 149. Szarga Feiwl Goldberg, zm. 1936
 150. Chaim Baldinger, zm. 1930
 151. Josef Arbait, zm. 1908
 152. Jehuda Gotlieb, zm. 1930
 153. Natan Aaron Walc, zm. 1928
 154. Jechosze Jecheskel Feiwl, zm. 1926
 155. Efraim Gwrial Szarf, zm. 1927
 156. Jehuda Dow Mewkaszewicz, zm. 1926
 157. Aaron (data nieczytelna)
 158. Jakow Zilbercweig, zm. 1919
 159. Icchak Pe...r (data nieczytelna)
 160. Neftali Zimal Zimmerszpitz, zm. 1923
 161. Dawid Luftglaz, zm. 1928
 162. Jehuda Lejbusz Goldberger, zm. 1928
 163. nieczytelny
 164. Miriam Kojftcheil Fiszer, zm. 1932
 165. Serla Borta, zm. 1929
 166. Sofra, zm. 1927
 167. Icchak Fiszer, zm. 1932
 168. Chinda, zm. 1925
 169. Rywka Lieberfraind, zm. 1925
 170. Hana Rewil, zm. 1935
 171. Hana Firl Waksman, zm. 1923
 172. Seindil Walc, zm. 1923
 173. Rizl Bargaenicht, zm. 1928
 174. Szmuel Firl (nieczytelny)
 175. Natan Krefl Thieberger, zm. 1901
 176. Mosze Thieberg, zm. 1899
 177. Kaila Thieberger, zm. 1907
 178. Lea Thieberger, zm. 1907
 179. Estera Thieberger, zm. 1907
 180. Tabl Nejmman
 181. Eli Nejman, zm. 1920
 182. nieczytelny
 183. nieczytelny
 184. Jehosze Falik Weksberz (dalej nieczytelny)
 185. Aszer Anszel Lewkowicz, zm. 1897
 186. Hilda Ester, zm. 1901
 187. nieczytelny
 188. nieczytelny
 189. nieczytelny
 190. nieczytelny
 191. nieczytelny
 192. nieczytelny
 193. Rizl Ferber
 194. Abraham Baruch, zm. 1912
 Rejzel Serog, zm. 1901
 195. nieczytelny
 196. nieczytelny
 197. Icchak Waldner
 198. nieczytelny, zniszczony
 199. Josef Ribner
 200. Mosze Ribner
 201. Jentl Ribner, zm. 1916
 202. nieczytelny
 203. nieczytelny
 204. Chaja Sara Glipsztain
 205. Chadsa Gotawitin
 206. zamazany
 207. Rizel Baldinger, zm. 1937
 208. Chaja Baldinger, zm. 1933
 209. Sara Lea Wurcel, zm. 1933
 210. Gitel Gelbwaks, zm. 1933
 211. Rachela Lea Redner, zm. 1932
 212. nieczytelny
 213. Hana, córka Zeewa (Hani Glueckmann), zm. 1936
 214. Blima Lea (Leni) Ebel, zm. 1930
 215. Fejgel Weelenfaind, zm. 1929
 216. Rejzel Weelenfaind, zm. 1929
 217. Szmiri Luftglaz, zm. 1936
 218. ..., córka Aarona Eli, zm. 1931
 219. Krajndl Luftglas, zm. 1934
 220. zniszczony
 221. Rachela Krois, zm. 1926
 222. Rachela, córka Menaszego z Brodów, zm. 1924
 223. Gitel Turner, córka Dawida Luftgłasa, zm. 1925
 224. Lea Baber, zm. 1926
 225. Kaila Cine Tholer, córka Natana Jehudy HaKohena, zm. 1928

226. Malka Chaja Alster, zm. 1924
 227. Hana Blima Hirszfeld, zm. 1917
 228. zniszczony
 229. Aszer Weminder, zm. 1912
 230. Hana Grass, zm. 1914
 231. Chaim Grass, zm. 1911
 232. Dawid (reszta napisu nieczytelna)
 233. Jakow Neiman, zm. 1869
 234. Tojba Huppert, zm. 1911
 235. zniszczony
 236. Sara Feilceil (?), zm. 1919
 237. Ceitel (Sili) Alster, zm. 1903
 238. Rachela Kluger, zm. 1904
 239. zniszczony
 240. Malka Feiler, zm. 1903
 241. Freidel Lewkowicz, zm. 1901
 242. Mordechaj Nojman
 243. zniszczony
 244. zniszczony
 245. zniszczony
 246. ... Neiger, zm. 1896
 247. Laura Neumann, zm. 1922
 248. zniszczony
 249. Aszer Mermader
 250. Josew Neuman, zm. 1931
 251. zniszczony
 252. zniszczony
 253. Dow Berisz Mandelbojm, zm. 1894
 254. Golda Goldman, zm. 1882
 255. Hana Goldman, zm. w 103 r. życia
 (brak daty)
 256. Saul Goldman
 257. Hersz Goldman, zm. w 99 r. życia
 (brak daty)
 258. zniszczony (Ewa?)
 259. Naftali Józef Vergesslicht, zm. 1907
 260. Israel (Isidor) Scharf, zm. 1901
 261. zniszczony
 262. Reizel Grass, zm. 1932
 263. Reizel i Miriam córki Jakowa, zm. 1894
 264. Wandzia R... zm. 1909
 265. córeczka dr. Daniela i Antoniny
 Scherpów, zm. 1907
 266. Mosze Jakow Feiersztein, zm. 1940
 267. Isafar Dow Zilbiger
 268. zniszczony
 269. Mosze (Moses) i Sara (Sali)
 Glücksmanowie, zm. 1928
 270. Hana (Anna) Ehrlich, zm. 1926
 271. Resi Seifter, zm. 1926
 272. Fesil (Pepi) Silbiger, zm. 1925
 273. Jentl Haas, zm. 1926
 274. Jehuda Lejb (Leopold) Luftglass,
 zm. 1919
 275. Zew Jakow (Wilhelm) Goldberger,
 zm. 1918
 276. zniszczony
 277. Malka (Amalie) Waldner, zm. 1909
 278. Leo Bross, zm. 1905
 279. Hudrik, zm. 1908
 280. Nitl Luftglas, zm. 1908
 281. zniszczony
 282. zniszczony
 283. nieczytelny
 284. Frejdl (Felicia) Tiras, zm. 1903
 285. zawałony
 286. Frimt (Feni) Thieberg Goldberger,
 zm. 1934
 287. Blima Neuman Monderer, zm. 1906
 288. zniszczony
 289. Arie Zawdocht, zm. 1904
 290. Szlomo Wadar (zniszczony)
 291. zniszczony
 292. zniszczony
 293. Jakow Rattner, zm. 1921
 294. Josef Zilbiger, zm. 1923
 295. Icchak Weinreb, zm. 1922
 296. Awigdor (Wiktor) Schanzer, zm. 1921
 297. Samuel Schanzer, zm. 1927
 298. Daniel (Jakob) Ringer, zm. 1904
 299. Nina Goldman, zm. 1908
 300. Rachel Chinda Ferwer, zm. 1926
 301. Simche Kleiger, zm. 1906
 302. zniszczony
 303. Szlomo Mojdlleded (?), data
 nieczytelna
 304. Abraham Schockman, zm. 1908
 305. Josif Klinger, zm. 1909
 306. Miriam Huppert, zm. 1905
 307. Lea Glikzman, zm. 1909
 308. Kaila Glikzman, zm. 1913
 309. Miriam Barger, zm. 1911

310. Zeew Walc Ebel, zm. 1929
311. Mordechaj Mechelman, zm. 1913
312. Dow (Herman) Steuer, zm. 1914
313. Rywka (Regina) Steuer, zm. 1915
314. Breindel Wiszra (?), zm. 1919
315. Miriam Schongut, zm. 1920
316. zniszczony
317. Jakow (Jakob) Grubner, Chendel (Hani) Grubner, zm. 1922
318. Adolf Borger (data nieczytelna)
319. Emil Borger, zm. 1927
320. Sali Bergerowa z Lilenthalów, zm. 1932
321. Natan Feirsztein, zm. 1938
322. Feigel Weissmann, zm. 1935
323. Mordechaj (Markus) Glücksmann, zm. 1928
324. Jakow Szancer, zm. 1932
Feigel Szancer, zm. 1928
325. Sara (Sali) Glücksman z Wassenbergów, zm. 1927
326. Feigel Rikel Mand, zm. 1922
327. zniszczony
328. Szprinca (Pepi) Keiftcheil, zm. 1918
329. Gitel (Gusti) Izmerglik, zm. 1916
330. Abraham Mordechaj, zm. 1914
331. Szlomo Zalman Friszer, zm. 1916
332. Rywka Ritter, zm. 1914
333. Josef Silbiger, zm. 1913
334. córka (imię nieczytelne) Jakowa Zilinbojma, zm. 1913
335. Lea Weksberg, zm. 1911
336. Lea Sznicer (data nieczytelna)
337. Rizel Ebel, zm. 1909
338. Blima Thiebergut, zm. 1909
339. Lea Glikzman, zm. 1909
340. Sara (Sali) i Etta (Jeli) Dikk, zm. 1901
341. Szmuel Rojzenberg, zm. 1934
342. zniszczony
343. Sara (Sali) Klojger, zm. 1910 (?)
344. Lea Neimann, zm. 1906
345. zniszczony
346. zniszczony
347. Jechosze Walc, zm. 1921
348. Rudzia, zm. 1918
349. Josef Rifnt, zm. 1912
350. Feigel (Fani) Gutherz, zm. 1920
351. Lea (Leonora) Bleiberg, zm. 1921
352. Jehuda Leib, zm. 1919
353. Gitel i Jehuda Eliezer Gross, zm. 1919
354. Jehuda Lejbusz (Leopold) Marmor, zm. 1918
355. Rywka Melder, zm. 1940
356. Rozi Szpielmann, zm. 1940
357. Rachel córka Dawida Szmuela, zm. 1932
358. Hadasa Bergaffen, zm. 1932
359. Rywka Luftglas, zm. 1930
360. Szmuel Luftglas, zm. 1927
361. Kohen Glücksman (data nieczytelna)
362. Szlomo (Salomon) Waldner, zm. 1927
363. zniszczony
364. Jakob Borger, zm. 1915
365. Scheindl Berger, zm. 1919
366. Dawid Borger, zm. 1915
367. Chana Birman, zm. 1915
368. Rachela Geiger, zm. 1914
369. zniszczony
370. Estera Borger, zm. 1913
371. zniszczony
372. Chana Miriam Berger, zm. 1913
373. Feigel córka Mordechaja Cwi, zm. 1916
374. zniszczony
375. Abraham Ewia Jakubowicz, zm. 1902
376. Meir Jakubowicz, zm. 1902
377. Estera Thieberger, zm. 1909
378. Sali Rosner, zm. 1927
379. Szprinca Chonkas, zm. 1902
380. Etel (Jefty) Thieberger, zm. 1903
381. zniszczony
382. Cwi Icchak Szpringer, zm. 1900
383. Jentel (nieczytelny)
384. Aszer Derech
385. Symeon Meir Fichrer (data nieczytelna)
386. zniszczony
387. Dow Zand, zm. 1916
388. Izrael Brojtman, zm. 1916
389. zniszczony
390. Abraham Krieger, zm. 1917
391. Meir Melic, zm. 1917
392. Dow Weber (data nieczytelna)
393. Dawid Kratz z Buczacza, zm. 1915

394. Dow Zel Berger, zm.1915
 395. Dow (Bernard) Glucksmann, zm.1918
 396. nieczytelny
 397. Rywka Banen, zm. 1916
 398. Chaim Beraffen, zm. 1916
 399. Jechezkel Sarga (data nieczytelna)
 400. Josef Dawid Klonimus, zm. 1923
 401. Symeon Klonimus, zm. 1929
 402. Mosze Jakow, zm. 1916
 403. Nachum Ebel, zm. 1934
 404. Arie Bomur, zm. 1936
 405. zniszczony
 406. Szlomo Silberszpic, zm. 1915
 407. Samuel Jakubowicz, zm. 1915
 408. Rachel Goldberger, zm. 1915
 409. Cwi Hirs (Herman) Elinerazal
 410. Abraham Hirs Feldman, zm. 1907
 411. Mordechaj Galacer, zm. 1921
 412. Golda Norger, zm. 1924
 413. Mosze Glücksmann, zm. 1901
 414. zniszczony
 415. zniszczony
 416. Chene (Irena) Forster, zm. 1899
 417. Ditle Wolban, zm. 1932
 418. Chodel Borger, zm. 1894
 419. Rywka Broner (reszta napisu nieczytelna)
 420. Gitel Feiner, zm. 1897
 421. Josef, zm. 1895
 422. Cwi Hirs (Herman) Huppert, zm. 1893
 423. Meir Liberman, Isidor Tramer, zm. 1878
 424. Aaron Goldberger, zm. 1923
 425. Zeew Wolf (Wilhelm) Silberszpic, zm. 1893
 426. Aaron Norman, zm. 1896
 427. Jakow Mowia, zm. 1896
 428. Jom Tow Lipman Borger, zm. 1895
 429. zniszczony
 430. Breindil córka Eliahu Neimana, zm. 1934
 431. zniszczony
 432. zniszczony
 433. ... Goldman, zm. 1896
 434. Josef Lewinger, zm. 1921
 435. Bernard Berger, zm. 1892
 436. zniszczony
 437. zniszczony
 438. Szmuel Fisz, zm. 1916
 439. Joa Mochel, zm. 1936
 440. zniszczony
 441. Karolina i Adolf Bornstein, zm. 1922
 442. Szmuel (Samuel) Rosenberg zm.1914
 443. Anna Rosenberg
 444. Dawid Haber, zm. 1916
 445. Freidl Goldman, zm. 1917
 446. Rywka Schott, zm. 1930
 447. Izydor Daniel zm. 1919
 448. zniszczony
 449. zniszczony
 450. zniszczony
 451. zniszczony
 452. Adolf Ebel, zm. 1961
 453. Efraim Schott, zm. 1937
 454. Dawid Goldman, zm. 1931
 455. zniszczony
 456. zniszczony
 457. Leib Hartman, zm. 1916
 458. Jakob Eisenberg, zm. 1932
 459. Aaron Cwi Geiger, zm. 1934
 460. Jehuda Geiger, zm. 1934
 461. Jakob Siegfried, zm.1936
 462. Gitl Gliksmann, zm. 1939
 463. Bricha Gliksmann, zm. 1936
 464. Mosze Gliksmann, zm. 1936
 465. Bricha Gliksmann, zm. 1936
 466. Szmuel Eli Horgungwec
 467. ...Barber, zm. 1935
 468. Brichosze Gertel Flik, zm. 1932
 469. Josef Glücksmann, zm. 1920
 470. Meir Herc, zm. 1914
 471. Hana Szeidl, zm. 1921
 472. Rachela Siegeried, zm.1928
 473. Szlomo Szlakboim
 474. Berta Zweig, zm.1932
 475. Anna Krieger, zm.1935
 476. Frejde Borger, zm. 1918
 477. Rejzel Nojman, zm. 1917
 478. Simche Ringer, zm. 1920
 479. Abraham Mordechaj Mofomorzani
 480. zniszczony
 481. Mordechaj (Markus) Neuman, zm.1937
 482. zniszczony
 483. Anna Szancer, zm.1929

484. Amalia Guttman, zm.1931
 485. Ernestyna Silberschutz, zm. 1938
 486. zniszczony
 487. zniszczony
 488. zniszczony
 489. Frydzia Glücksman, zm.1919
 490. Gele Bachner, zm. 1919
 491. ... córka Mosze Pleimenwafta (nieczytelny)
 492. Blime Lauber, zm.1920
 493. Rywka Baldinger, zm. 1918
 494. zniszczony
 495. Aron Wiersztrum, zm. 1919
 496. Leo Cwi Pelcman, zm. 1920
 497. Cadok Zandweis, zm. 1919
 498. Awigdor Weiss, zm. 1919
 499. zniszczony
 500. Josef Thieberger, zm. 1920
 501. Hana (Hani) Lewkowicz, zm.1920
 502. Aszer (Uscher) Lewkowicz, zm.1923
 503. Kalman Goldberger, zm. 1931
 504. Leib Apfelbeim, zm. 1932
 505. Erwin Goldberg, zm.1935
 506. Rachel (?) Matzner, zm. 1940
 ... Golsand, zm. 1941
 507. zniszczony
 508. Judit (Joana) Glücksman, zm. 1924
 509. Hana (Anna) Michnik, zm. 1924
 510. zniszczony
 511. zniszczony
 512. Sara Frucht, zm. 1921
 513. Rachela, zm. 1928
 514. Fejgl Szeinwein, zm. 1926
 515. Emma Reich, zm. 1928
 516. Beniamin Goldberg, zm. 1920
 Herman Goldberg, zm.1920
 Edmund Goldberg, zm. 1928
 517. zniszczony
 518. dr. Samuel Taub, zm. 1933
 Henryk Taub, zm. 1919
 519. Fryderyka Förster, zm. 1937
 520. Maurycy Salamon, zm. 1934
 521. dr. Józef Landsberg i jego żona Ernestyna (napis częściowo zatarty)
 522. Franciszka Lewnowska Goldman, zm. 1981
 523. Jakub Lewnowski Goldman, zm.1978
 524. Jakub Szancer, zm. 1985
 525. Oskar Nesserloth, zm. 1990
 526. Natan Spiegel, zm. 1931
 527. Józef Huppert (nieczytelny)
 528. Józef Zimmerspitz, zm. 1934
 529. Awigdor (Wiktor) Schanzer, zm. 1932
 530. Salomea Schanzer, zm. 1932
 531. zbiorowa mogiła i pomnik ofiar wojny
 532. Mordechaj, zm. 1941
 533. Chaim Symeon, zm. 1939
 534. Roman Binenstock, zm. 1945
 535. zniszczony
 536. Motel Lojber, zm. 1932
 537. zniszczony
 538. Niha Bronner, zm. 1940
 539. Sara Jakower, zm. 1936
 540. Naomi Langer, zm. 1933
 541. Jakow Langer, zm. 1929
 542. Chaim Haas, zm. 1934
 543. Israel Meir Ernc halt, zm. 1937
 544. Meir Jakower, zm. 1929
 545. Menachem Mendel Mawembojm, zm. 1934
 546. Icchak Iszai Leibler, zm. 1931
 547. Nachum Alter Szarfer, zm. 1926
 548. Jom Tow Lifa Szternlicht, zm. 1926
 549. Symeon Zimal Bergenibt, zm. 1934
 550. Berisz Jedet, zm. 1936
 551. Mosze Szlein, zm. 1935
 552. Josef (nieczytelne)
 553. zniszczony
 554. Zeew Lenfreiner, zm. 1928
 555. Alter Chaim Walc, zm. 1936
 556. Natan Aaron Walc, zm. 1925
 557. Israel Chaim Leffelchalc, zm. 1926
 558. Chaim Wiener, zm. 1936
 559. zniszczony
 560. Nitl Leffelchalc, zm. 1932
 561. Jola Gruft
 562. Fejgl Cizber, zm. 1936
 563. zniszczony
 564. zniszczony
 565. Estera córka Dawida, zm. 1932
 566. Hana Walc, zm. 1925